

לקוטים

הרב שלום נתן רענן

אגרת לרב רחמאי

בע"ה פעקו"ת ירושלים תובב"א.

לרב רחמאי הרב עדין לגאון ותפארת דישראל בש"ת מוהר"ר אהרן מילבסקי הי"ו
מז"ש וברכה!

ברכה בכפלים. מלא חפנים עליכם מירושלים כל בני אליטה הברוכה, שהזמין לפניכם ככח איש אשר כולו ברכה, יהי רצון שאלופכם וראשכם המאור הגדול יאיר ויבריק על עדתכם הנכבדה הכל יהנו מאורו והכל ימשכו אחריו וישמיע ותשמעו ישפיע ותקבלו והי' לכם לאור עולם, ולך ידידי חתן התורה רב דאליטה ורעיתך הרבנית הכלה הכבודה מזל טוב וסימן טוב רב שלום ואושר עולמים לנשואיכם אברככם בחיים לאורך ימים ושנים והיה בכל טובכם אשמח גם אני.

ולהתמנותך הגדולה עבודתך הקדושה השררות והעבדות הנני מאחל לך שתמצא חן בעיני העדה ודליה תשכיל לנצח על שתי תפקידך שהן אחת לשלוט ולעבוד בדרכי התורה ובזה תצליח להיות כאחד מגדולי ישראל רב שהעדה מתכבדת בו.
ומדי דברי אתך הנני לפניך במחשבה תורנית הנראית נכונה שהבעתי אותה היום לפני תלמידי:

ב"ק יא, ד"ה דאין מקצת שליא וכו' וי"ל דשמעתין איירי לענין לאוסרה לבעלה ומעיר ע"ז המהר"ם שי"ף, ק"ק דספק טומאה מסוטה גמרינן לה שהוא לענין לאוסרה לבעלה. אמרתי שיש להבדיל בין איסור נדה לבעלה לאיסור סוטה לבעלה, שאיסור נידות הוי כאיסור דעלמא משום הטומאה שבדבר כמו כמה איסורי אכילה משום טומאת הדברים, והנה כל הדין שעד אחד נאמן באיסורין לרוב המפרשים אנו לומדים מנדה¹, ובנדה בעצמה הלא ודאי ופשוט שאנו סומכים רק על האשה, משא"כ האיסור של סוטה לבעלה הוא איסור של טומאה כדאמרינן² ונטמאה ג' פעמים אחד לבעל ואחד לבועל ואחד לתרומה

1. גיטין ב: תוד"ה "עד אחד נאמן באיסורין", רמב"ן, רשב"א שם ועוד

2. סוטה כח

ואיננה רק אסורה לבעלה אלא נטמאת לו ואמרינן ג"כ³ מקרא לה עפ"י שנים דטומאה כתיב בה כעריות ואין דינה דין של איסור אלא דין של טומאה, ולא קשה כלל ואולי גם המהר"ם שי"ף אינו בא אלא להעיר על הענין הזה וגם אנכי בזה אינני בא לחדש אלא לשמור על המסורת שלא יפטרו ת"ח זה מזה אלא בדבר תורה.

למכתבך המפורט הנני מוסיף לחכות וגומר בברכת שלום
היום י"ט לח' שבט תר"ץ לפ"ק

ידידך הנאמן

ש. נתן הירשוביץ חתן המלך מרן הגרא"ה

משא ומתן בעניני קל וחומר

אחד מדרכי ההגיון הוא הק"ו.

והוא, למוד דבר מדבר מפאת היתרון שכשאנו מוצאים איזה דין מפורש בדבר אחד, אז אנו לומדים אותו הדין בהדבר שיש לו יתרון לגבי הדבר שמפורש בו הדין ההוא.

כל ק"ו כולל שני נושאים א' דבר המלמד ב' ודבר הלמד, לנושא דבר המלמד קוראים **מלמד**, לנושא דבר הלמד קוראים **למד**.

אם יתרון הלמד על המלמד הוא יתרון דיני שבאותו הנשוא יש לו יתרון להלמד על המלמד בדין, ויתרון זה הוא מחייב הלמוד בנשוא שני, לק"ו זה אנו קוראים ק"ו דדינא, ויש שיתרון הלמד על המלמד הוא בסברא, שרק מעלה שכלית להלמד על המלמד, ואז אנו קוראים לק"ו זה **ק"ו דסברא**.

כל למוד דבר מדבר מפאת יתרון הלמד על המלמד בנשוא אחד שמחייב ההשוואה בנשוא השני נקרא ק"ו בין שהלמוד הוא לקולא או לחומרא.

השם ק"ו הונח רק על דרך אחד, מהלמוד ההגיוני הזה, והוא של למוד חמור מקל, ומורה על המלמד שהוא קל וחומר בו, שזה מחייב את הלמד שהוא חמור באותו הנשוא שהמלמד קל שמשותה לכה"פ בחומר הנשוא השני של המלמד.

או שזה מורה על קל המלמד וחומר הלמד באותו הנשוא שמחייב ההשוואה בנשוא השני, ור' ישמעאל נקט רק דרך אחד מק"ו שלא להאריך הרבה, כיון שההגיון כבר מובן גם לדרך השני, ותפס דוקא דרך זה, או מפני שיותר קל על המבטא, או מפני שזה הלמוד הוא לחומרא, ואפשר ששני הדרכים כלולים בשם זה והוראתו הוא הבאת הקל בחמור, אם קל המלמד בחומר המלמד, שזה בא בלמוד חמור מקל, והבאת קל הלמד בחומר המלמד באותו הנשוא שזה בא בלמוד קל מחמור.

והיותר פשוט כיון שכל ק"ו בא מקולא וחומרא הונח השם קל וחומר על הלמוד ההגיוני הזה, לומר, הלמוד הבא מתוך קולא וחומרא וכולל שני דרכי הק"ו, כל ק"ו יש לו שלשה גבולים כדרך היקש מופתי, והם, שלש ההקדמות המאומות לנו, שאין ק"ו בלתי, שלש הנחות מוקדמות והם: 1. קולת או חומרת הנשוא הראשון שבמלמד, 2. חומרת או קולת הנשוא השני שבמלמד, 3. וחומרת או קולת הנשוא הראשון שבמלמד בנגוד לאותו הנשוא במלמד, אמות הקדמות יהיה או מכח התורה או מכח הסברא, לק"ו שאמות הקדמותיו הוא מהתורה אנו קוראים ק"ו דדין, ולזה שאמות הקדמותיו הוא מהשכל קוראים ק"ו דסברא, כלל הוא בק"ו, שההקדמות צריכות להיות מאומות מהמפורש בתורה או ממה שנלמד באחד מיג' מדות שכמפורש דמו אבל הקדמה המסורה לנו ממשה בסיני אינה נכנסת בגבולי הק"ו, שאין לנו רשות לחדש דינים בלמוד הק"ו אלא בהנחות המפורשות לנו בתורה ולא בהנחות המקובלות לנו ממשה בסיני, [בקדשים אין מכניסים בק"ו אפי' ההנחות המאומות לנו בכח היג' מדות].

הקדמות הק"ו צריכות להיות מורכבות באופן כזה שנשוא הראשון שבמלמד ישלול את הדין שדנין עליו, ונשוא הראשון שבמלמד וחייבנו שהק"ו בנוי על היסוד שכל דבר יקרב אל דומהו, החומרא לחמור והקולא לקל, וביסוד זה אנו דנין אם בהמלמד שהנשוא הראשון שולל את דין הנשוא השני, ישנו הדין, והלמד שהנשוא הראשון מחייב את הדין שבנשוא השני יהיה בו אותו הדין מהכלל שכל דבר הולך לדומהו.

המלמדים בק"ו הם שנים הנשוא השני שבמלמד ונשוא הראשון שבמלמד הראשון יקרא עיקרא דדינא והשני יקרא סוף דינא, הנשוא הראשון שבמלמד איננו ממלמדי הק"ו אלא הוא סבת הק"ו ועצמותו שע"י זה שהוא מתנגד לנשוא א' שבהלמד ובכל זאת אין בכחו לשלול את דין הנשוא השני יוצא לנו לימוד הק"ו.

יש שהק"ו בנוי מנשואים פרטיים, ולפעמים הוא בנוי מענינים כוללים וק"ו כזה קוראים ק"ו דמקומות.

לבירור גדרי רוב

ב"ב כג: "אמר ר' חנינא רוב וקרוב הולכין אחר הרוב ואע"ג דרובא דאורייתא וקורבא דאורייתא אפ"ה רובא עדיף. מתיב ר' זירא והיה העיר הקרובה אל החלל ואע"ג דאיכא אחריתי דנפישא מינה", ומתרצינן בשאין. ופרכינן "וליזיל בתר רובא דעלמא", ומשנינן "ביושבת בין ההרים".

והנה הרמב"ם פסק¹ כר' חנינא דרוב וקרוב רובא עדיפא, וגבי עגלה ערופה פסק² דאם

1. הלכות רוצח ושמירת נפש ט, ז. וכן בהלכות גזילה ואבידה ט"ו, י"ח

2. הלכות רוצח ושמירת נפש ט, ו

העיר האחרת גדולה מביאה העגלה ואע"ג שאיננה הקרובה דרובא עדיף. וכששוין אז מביאה הקרובה, ואף שאינה יושבת בין ההרים, דאינו מזכיר מזה כלום. והקשה הכ"מ³, הנה הגמ' מקשה לר"ח ליזיל בתר רובא דעלמא, ותשאר קושי' זאת על הרמב"ם, למה אינו מצריך ג"כ שתהיה יושבת בין ההרים.

לקמן כד. אמר אביי תניא כותיה דר' חנינא "דם שנמצא בפרוזדור ספיקו טמא שחזקתו מן המקור ואע"ג דאיכא עלייה דמקרבא. א"ל רבא, רוב ומצוי קאמרת, רוב ומצוי ליכא למאן דאמר, דתני ר' חייא דם הנמצא בפרוזדור חייבין עליו על ביאת מקדש ושורפין עליו את התרומה". ומקשו שם בתוס'⁴, מאי ראייה מייתי מדתני ר' חייא. ודחקו לתרץ בכמה אופנים, ולדברנו להלן יתורץ בפשיטות.

איתא בסנהדרין ריש פרק 'בן סורר ומורה'⁵, "כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא שלשה חדשים". שצריכין שיהיה בן עונשין ואינו ראוי להיות אב, וזה הוי השלשה חדשים שלאחר שלש עשרה שנה, דמאז הוי בר עונשין וגם ראוי לביאה שתתעבר ממנו, ועד שלשה חדשים שהוא שליש העובר אינו ניכר העובר ומאז ניכר כבר העובר ונקרא אב, וכתוב 'בן' ולא אב. ואמרינן שם, "ש"מ... יולדת לשבעה אין עוברא ניכר לשליש ימיה", דא"כ לא היה צריך להיות סורר ומורה רק עד שני חדשים ושליש חדש אחר שלש עשרה שנה, דמאז כבר ראוי הוא להיות אב, אם תתעבר ותלד לשבעה ירחים, ואז היה ניכר עוברא לשני חדשים ושליש חדש, אלא ודאי, דאף היולדת לשבעה אינו ניכר עוברא רק עד אחר שלשה חדשים. ומדחינן שם, לעולם אף היולדת לשבעה ניכר עוברא לשליש ימיה, ומשו"ה הוי סורר ומורה שלשה חדשים, דאזלינן בתר רובא, ורוב דנשים יולדות לתשעה. ומקשינן והכתיב 'ושפטו העדה והצילו העדה', ואיך אזלינן בתר רובא לחייבו. ומתרצינן, דאשכחן עוד מקומות בדיני נפשות דאזלינן בתר רובא, וזה אחד אומר בב' בחודש ואחד אומר בג' בחודש עדותן קיימת, ולא הוי הכחשה, דרובא דאינשי טעו בעבורא דירחא.

וקשה על סוגיא זו, מה מקשו איך אזלינן כאן בתר רובא הא כתיב 'ושפטו... והצילו', הלא כל עיקר דין דאזלינן בתר רובא ילפינן בחולין יא: ממכה אביו ואמו דהוי דיני נפשות, ומה מקשו פה איך אזלינן בתר רובא. עוד איתא בקדושין פ. "תינוק שנמצא בצד העיסה ובצק בידו, ר"מ מטהר... קסבר רוב התינוקות מטפחין ומיעוט אין מטפחין, ועיסה בחזקת טהרה עומדת וסמוך מיעוטא לחזקה איתרע ליה רובא". וחכמים מטמאין ד"מיעוטא כמאן דליתא", ו"רובא וחזקה - רובא עדיף". ואמר עלה ר"ל, זו היא חזקה ששורפין עליה את התרומה, ור' יוחנן אמר, אין זו חזקה ששורפין עליה את התרומה, ואיזו חזקה ששורפין

3. שם

4. ד"ה: "דתני ר' חייא"

5. ס"ט

וכו' "עיסה בתוך הבית ושרצים וצפרדעים מטפלין שם ונמצאו חתיכות בעיסה, אם רוב שרצים טמאה, אם רוב צפרדעים טהורה". וקמקשו שם התוס"ס,⁶ לר' יוחנן, למה הוי חזקה שאין שורפין עליה את התרומה, הלא רובא וחזקה רובא עדיף לרבנן. ותירצו שאין זה רוב חשוב.

והנה נראה לנו שיש שני מיני 'רוב'. יש רוב שהולכין אחריו מהכלל 'כל דפריש מרובא פריש' כמו ב"תשע חנויות וכו' נמצא וכו"⁷, דהולכין אחר הרוב משום דאמרינן 'כל דפריש מרובא פריש'. ויש עוד רוב שהולכין אחריו, ושם אינו משום הדין ד'כל דפריש וכו' שאינו שייך שם, רק משום דאמרינן כיון דהרוב כך הוא, מסתמא גם זה הדבר או המעשה הוי כמו הרוב, וכמו בכל רובא דליתא קמן. והנה בההיא ד'תינוק שנמצא בצד העיסה', ההיא ד'רוב תינוקות מטפחין', ולפירוש הרמב"ם דהרוב הוי שמטפחין בעיסה, שם לא הוי הרוב משום דפדיש, דאנו מספקין איך באה העיסה ליד התינוק אם נתן לו מי או לקח מעצמו, ואמרינן כיון דרוב תינוקות מטפחין, יש לנו לומר שמסתמא לקח בעצמו. ולא הוי כאן ההוכחה משום 'כל דפריש' דאין כאן הוכחה בזה, רק כיון דרוב תינוקות מטפחין יש לנו לומר שהוא בעצמו לקח את הבצק. וברוב כזה הוא דהוי מחלוקת ר"ל ור"י אם שורפין את התרומה, ולר"י אין שורפין וכך פסקינן. משא"כ בההיא דשרצים וצפרדעים אם רוב שרצים טמא או רוב צפרדעים וטהור, שם דהוי רוב מטעם 'כל דפריש', בזה גם ר"י מודה דאזלינן בתריה אף לשרוף את התרומה.

והנה בענינא דסורר ומורה, הרוב ד'רוב נשים יולדות לתשעה' דמצד זה מחייבין אותו, אינו רובא ד'כל דפריש', דאפשר דאשתו ילדה לשבעה, אלא כיון דהרוב יולדות לתשעה, מסתמא גם אשתו כך היתה יולדת. וברובא כזה קמקשה הש"ס, "ובדיני נפשות מי אזלינן בתר רובא". דמה דאשכחן גבי מכה אביו ואמו דאזלינן בתר רובא, שם הוי רוב ד'כל דפריש', כיון דרוב בעילות הוי מהבעל ואפשר שגם אחר בעל אותה, אמרינן שעיבור זה מרוב הבעילות, וברובא כעין דידן מי אשכחן דאזלינן בתריה בדיני נפשות, וכתוב 'ושפטו, והצילו'. ומשכח הגמ' מקומות דאזלינן בתר רובא דכעין זה, אף בדיני נפשות. כמו בעד אומר בב' בחודש ועד אומר בג' בחדש עדותן כשרה, ולא הוי עדות מוכחשת, דרובא טעו בעבורא דירחא. שם גם כן, לא הוי רוב דנאמר 'כל דפריש מרובא פריש', אלא רק כיון דהרוב טועין, תלינן דמסתמא הם גם כן מהטועין. וכן יתר המקומות שמביא שם הש"ס. והנה נחזי אנן בהרוב דדם הנמצא בפרוזדור⁸ דאמרינן רוב דמים מהמקור. אין לנו לומר דבהמקור הוי הרבה דמים, ובהעליה הוי מעוט דמים, ומשום הכי דם הפריש נאמר

6. ד"ה: "סמוך מיעוטא לחזקה"

7. פסחים ט

8. בבא בתרא כ"ד

דמרובא פריש, דאינו כך. אלא דם העליה מחובר אל כל הגוף כמו דם המקור, ואין כאן בהמקור שום רוב. אלא הרוב הוא כך, כיון דרוב דמים באים מהמקור, יש לנו לתלות שאף עכשיו שאנו מסופקין, שדם זה בא מהמקור, כיון דרוב פעמים בא משם. ומברייתא זו ראייה, דאף ברוב כזה אמרינן רוב וקרוב רובא עדיפא. וקמדחה רבא, דאין מכאן ראייה, "רוב ומצוי קאמרת, רוב ומצוי ליכא למ"ד". והמכוון בזה הוא, דאין אנו הולכין בזה אחר הרוב, רק משום דרוב פעמים בא הדם מהמקור. אלא דהפרוזדור יש לו רוב בפני עצמו, ברוב דמים הבאים בהפרוזדור הו טמאים.

וזה אמרו, 'רוב ומצוי קאמרת', דהכא מצוי הוא שבהפרוזדור יהיו דמים טמאים, וכשאנו מסופקים, יש לנו לומר כל דפריש הוי מהרוב דטמאים, וברוב כזה כ"ע מודים דרובא עדיף. ומביא לזה ראייה מ"דתני ר' חייא דם הנמצא וכו' ושורפין עליו את התרומה", ואם היה כאן רק הרוב דיש לנו לתלות שבא מהמקור כיון דרוב פעמים בא מהמקור, לא היה לנו לשרוף על רוב כזה את התרומה, דאנו סבירא לן כר' יוחנן דעל רוב כזה אין שורפין את התרומה, ומדשורפין ע"כ דהכא הוי רוב ד'כל דפריש'. והוא כדאמרינן, דהפרוזדור בפני עצמו יש לו רוב, דרוב דמיו טמאים, וא"כ בספיקא יש לנו לומר כל דפריש הוי מהרוב, וכיון שכך ניחא הא דתני ר' חייא שורפין את התרומה. והנה מתורצת קושי' התוס', מה ראייה מייתי מר' חייא בפשיטות.

אחר זה איתא שם בגמ', "אמר רבא ש"מ מדר' חייא תלת, ש"מ רוב וקרוב הלך אחר הרוב וכו', והא רבא הוא דקאמר רוב ומצוי ליכא למ"ד, הדר ביה רבא מההיא". כלו', הדר ביה ממה שאמר רוב וקרוב אזלינן בתר רוב בכל רובא, ואינו כך אלא כמו שדחי ראית אביי, דלא הוי זה אלא ברוב ומצוי, כלומר, רובא ד'כל דפריש'.

והנה נחזור לדין דעגלה ערופה, דפריך פה הש"ס⁹ אם העיר האחת גדולה ניזל בתרה מטעם רוב. הכא בודאי הוי הרוב ד'כל פריש', וברוב כזה כ"ע מודי דאזלינן בתריה, ולהכי שפיר פוסק הרמב"ם דאין דין העגלה להביא הקרובה, אלא א"כ ששתייהן שוות. משא"כ בפירכת הש"ס שם להלן בניזל בתר רובא דעלמא, שם אינו הרוב מדין 'כל דפריש', דהלא אין כאן הרוב משום 'כל דפריש', אלא הוי כמו הרוב דתינוקות מטפחין, דיש לנו לתלות הרציחה באדם מעלמא, (ונראה דהרוב דהכא עוד גרע מהרוב דהתם, דרחוק לתלות הרציחה ברובא דעלמא בזה שנמצא פה הנרצח, דנראה יותר דמכאן הוא הרוצח) ואין שייך כאן לומר 'כל דפריש', דזה אינו שייך אלא כשהרוב לפנינו, וכאן שאין הרוב לפנינו, אין כאן רוב המכריע אותנו הדבר, אלא מזה שיש לנו לתלות, כיון שרוב הרוצחים הוו מרובא דעלמא, וגם זה נרצח מהם. וא"כ פרכת הש"ס לא הוי אלא לאביי דסייע מההיא דדם ולא דחי, ולס"ד דרבא דאמר ש"מ מר' חייא תלת, והיה הש"ס מוכרח לתרץ שאין דין הקרובה

אלא ביושבת בין ההרים. אבל הרמב"ם שפוסק כר' יוחנן דאין שורפין על רוב דמסתמא את התרומות, וכאן דשורפין ע"כ הוא רוב גמור מטעם 'כל דפריש'. וזה שאמר רבא, 'רוב ומצוי קאמרת', ומסקינן 'הדר ביה רבא מההיא', וכמו שאמרנו, דהדר ביה ממה שאמר 'ש"מ מר' חייא תלת', וסבירא ליה לעיקר דרק ברוב ומצוי דאזלינן בתריה לנגד קרוב, ולא ברוב אחר, וא"כ אזלא קושי' הגמ' ליזל בתר רובא דעלמא, דשם לא הוו רוב גמור משום ד'כל דפריש', ע"כ.

ד"א יוס ליוס יביע אומר זה תנ"ך, ולילה יחווה דעת אלו משניות, אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם אלו ההגדות שמקדשין שמו הגדול בהן.

- (א) למוד התורה להלכה - לשמה - דרך הישרות אשר בך התפאר.
 (ב) למוד כל התורה כולה.
 (ג) למוד ע"מ ללמד ולהשפיע על אחרים.

עקימת הלימודים בא"י ע"י הגלות וקושי השעבוד ע"כ הוצרכו להרבות בפלפול.

משא"כ בזמננו אנו, ובארץ ישראל אנו צריכים לשוב בדרכנו בקודש. ד"א בכל הארץ יצא קום אלו בכנ"ס ובתמ"ד שנתנו לרבים, ומאזינן לשמוע דברי תורה - ובקצה תבל מליהם זה אר"י שהוא חבלו של עולם.